Toespraak door Vlaams minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand

Geert BOURGEOIS

Nieuwjaarsreceptie Centraal Kerkbestuur Gent

Gent, dinsdag 4 februari 2014

Monseigneur,

Mijnheer de gedeputeerde,

Mijnheer de burgemeester,

Mijnheer de schepen,

Geachte leden van de centrale kerkbesturen en de kerkfabrieken,

Het is met bijzonder veel genoegen dat ik vanavond mag deelnemen aan de nieuwjaarsreceptie van het Centraal Kerkbestuur van de trotse stad Gent. De stad Gent heeft veel zaken om trots op te zijn. Daarbij nemen het religieus erfgoed en het kerkelijk patrimonium een zeer belangrijke plaats in.

Kerkgebouwen zijn stenen geschiedenisboeken. Ze vertellen ons verleden. Ze verhalen onze geschiedenis. Niet alleen onze architectuur- en kerkgeschiedenis, maar ook onze politieke en sociale geschiedenis, de geschiedenis van elk dorp en iedere stad.

Dit verleden moeten we koesteren en wat waardevol is bewaren. Dat is erf-goed-zorg: goed zorgen voor wat we van vorige generaties geërfd hebben om het door te geven aan de komende generaties. Door gebouwen, in dit geval kerkgebouwen, te onderhouden en waar en wanneer nodig te herstellen, te renoveren, te restaureren.

De waarde en het belang van parochiekerken liggen echter niet alleen in het verleden. Ze zijn ook belangrijk en waardevol voor mensen van vandaag. Dat geldt uiteraard en in de eerste plaats voor de gelovigen die de kerk geregeld bezoeken en gebruiken voor gebed en eredienst. Kerken zijn ook waardevol voor niet-praktiserende gelovigen en voor niet-gelovigen, die af en toe een kerk betreden om er de schoonheid van te bewonderen of, gewoon, om de stilte op te zoeken en innerlijk tot rust te komen.

Ook voor de mensen die nooit of uiterst zelden in een kerk komen kan het kerkgebouw een baken zijn in hun dorp of stadswijk.

Ik wil van de uitnodiging door het Centraal Kerkbestuur van Gent gebruik maken om een tweetal zaken te belichten die dit jaar voor de kerkfabrieken en centrale kerkbesturen van belang zijn.

Vooreerst <u>de leden zelf van de kerkfabrieken en van de centrale kerkbesturen</u>. Kerkfabrieken en centrale kerkbesturen zijn publiekrechtelijke instellingen die bestuurd worden *niet* door professionele bestuurders maar *wel* door vrijwilligers. En dit vormt een belangrijke waarde op zich. Het is met de onbezoldigde inzet van hun tijd, hun talenten en hun enthousiasme dat het waardevolle patrimonium van de parochiekerken wordt onderhouden.

En ook wel, dat moet gezegd, met de financiële ondersteuning van de steden en gemeenten. En van de Vlaamse overheid voor de investeringswerken aan de eredienstgebouwen en de restauratiepremies aan beschermde eredienstgebouwen.

Het eredienstendecreet uit 2004 is de afgelopen Vlaamse bestuursperiode op mijn initiatief op een aantal punten gewijzigd. Het zijn punten die betrekking hebben op de organisatie van de publiekrechtelijke verenigingen die zich bekommeren om het materiële van de eredienst:

- **Zo zijn de centrale kerkbesturen vanaf dit jaar expliciet bevoegd voor het coördineren van het beleid inzake het roerend en onroerend patrimonium van de kerkfabrieken. Op deze manier willen we stimuleren dat de discussie over prioritaire investeringswerken aan de eredienstgebouwen vanuit een meer omvattend perspectief wordt gevoerd. Vanuit het perspectief van de eredienstgebouwen op het grondgebied van een stad of gemeente en niet louter vanuit het perspectief van elk individueel kerkgebouw.**

- **Vanaf dit jaar moet in elke gemeente met meer dan 1 kerkfabriek een centraal kerkbestuur gekozen worden. En niet langer enkel in de gemeenten met minimaal 4 kerkfabrieken. Op deze wijze heeft elk gemeentebestuur, in tegenstelling tot vroeger, één centraal aanspreekpunt voor de aangelegenheden die de eredienstgebouwen betreffen (behalve natuurlijk in grotere steden zoals Gent waar er verschillende centrale kerkbesturen kunnen bestaan).**

- **Ook de verhouding tussen de kerkbesturen en de gemeentelijke overheid is in deze zin gewijzigd dat de gemeentelijke overheid de meerjarenplannen en de budgetten van de kerkfabrieken niet langer enkel kan goed- of afkeuren, maar desgevallend gemotiveerd kan aanpassen aan hetgeen in het overleg is besproken. De dialoog tussen stadsbestuur en kerkbestuur blijft echter centraal staan. Dit is het wezen van het eredienstendecreet. Maar met deze wijziging willen we de gemeentebesturen toch iets meer armslag geven in hun beoordeling van de kerkelijke meerjarenplannen, ook in het licht van de andere financiële uitdagingen waarvoor ze staan.**

- **Ten slotte hebben wij een duidelijke decretale procedure uitgewerkt in geval van opheffing van erkende annexe-kerken of kapelanieën of in geval van samenvoeging van twee of meer erkende parochies. Tot op heden gebeurde dit op basis van een minder transparante administratieve praktijk.**

Maar wat ongewijzigd is gebleven, is de één-op-één relatie tussen een kerkrechtelijke parochie en een publiekrechtelijke kerkfabriek. Het blijft, uiteraard, een kerkrechtelijke beslissing om de grenzen van de parochies te bepalen. De relatieve kleinschaligheid van de parochies kan behouden blijven, alsook de burgerrechtelijke tegenhanger, de kerkfabriek. De inzet van de vrijwilligers-bestuurders van de vele honderden kerkfabrieken blijft dus belangrijk.

En binnenkort zijn er dus, en hiermee wil ik het institutionele deel afronden, verkiezingen (en nu heb ik het niet over de "moeder" van alle verkiezingen van 25 mei).

in de loop van april, moet de "grote" helft van de leden van de kerkfabrieken en centrale kerkbesturen worden gekozen of herkozen. Als mijn administratie goed heeft geteld gaat het om 5.631 mandaten in de bijna 1.800 kerkfabrieken in Vlaanderen en 1.077 mandaten in de ongeveer 300 Vlaamse centrale kerkbesturen die opnieuw moeten worden ingevuld.

Ik wens uw besturen een voorspoedig verloop van dit verkiezingsproces toe en hoop dat er in totaal dus 6.700 enthousiaste vrijwilligers-bestuurders mogen aangeduid worden.

Eind vorige week heb ik een rondzendbrief verspreid die nog eens het regelgevende kader van deze gedeeltelijke vernieuwing van de bestuursorganen in herinnering brengt én die nader ingaat op de praktische gevolgen van de wijzigingen aan het eredienstendecreet.

Deze rondzendbrief is ook eenvoudig op te halen op de website van het Agentschap voor Binnenlands Bestuur.

Dit geheel van aanpassingen aan de institutionele structuur van de eredienstbesturen en aan de verhouding tussen kerkbestuur en gemeentelijke overheid moet ook de komende jaren zorgen voor een deugdelijke onderbouw van het beheer van het gebouwenpatrimonium.

Een tweede thema dat ik wil aansnijden is de her- en/of nevenbestemming van parochiekerken. Dit is geen nieuw thema. Reeds jaren bestaan, in binnen- en buitenland, mooie voorbeelden van ontwijde en herbestemde kerken. En reeds jaren vormen vele kerken het decor voor bijvoorbeeld talrijke muzikale of artistieke evenementen.

Maar het debat hierrond is de afgelopen twee jaar in een stroomversnelling beland nadat de Vlaamse regering midden 2011 mijn conceptnota heeft goedgekeurd over de toekomst van de Vlaamse parochiekerken. De achtergronden en de inhoud van deze conceptnota zijn u ongetwijfeld bekend.

- **De achtergrond is deels de toenemende ontkerkelijking in Vlaanderen: in 1975 ging nog een derde van de Vlamingen wekelijks naar de mis; vandaag nog slechts 5%. En ook het aantal kerkelijke huwelijken en begrafenissen loopt terug. Dit hoeft geen lineair neerwaartse beweging te zijn. Tijden veranderen snel. Maar hoe dan ook valt nog moeilijk te ontkennen dat 1.800 parochiekerken in Vlaanderen zeer veel is, wellicht te veel.**

- **De achtergrond is ook de moeilijke toestand van de publieke financiën, zeker ook van de financieel tussenkomende steden en gemeenten. Daar waar de financiële tussenkomst van de steden en gemeenten aan de kerkbesturen in algemene termen lijkt mee te vallen (minder dan 0,5% van hun exploitatie-uitgaven is bestemd voor de kerkbesturen) toch kan dit zwaar wegen voor individuele gemeenten. Zeker voor kleinere plattelandsgemeenten met vele kerken op hun grondgebied.**

- **De achtergrond, ten slotte, is de overtuiging dat niemand gebaat is met eredienstgebouwen die geen of nauwelijks nog een eredienstfunctie hebben. Eredienstgebouwen zonder functie of zonder dat de minimaal benodigde financieel en bestuurlijke slagkracht aanwezig is om een behoorlijk onderhoud te verzekeren, zijn voor niemand een goede zaak, ook niet voor de kerkelijke overheden.**

Ik wil in alle duidelijkheid stellen: het is mij niet te doen om het aantal her- of nevenbestemmingen. Als de parochiekerken voort kunnen gebruikt worden voor de eredienst, zoveel te beter. Doelstelling is het patrimonium aan parochiekerken te bewaren. Maar als er zijn die niet meer of minder gebruikt worden voor de eredienst, moeten we verkommering vermijden. Een zinvolle neven- of herbestemming dringt zich dan op ten bate van de lokale gemeenschap.

Ruim twee jaar geleden, in september 2011, heb ik aan alle belanghebbenden een oproep gedaan om een visie uit te werken over de toekomst van de parochiekerken in elke gemeente. Dit met het oog op de opmaak van nieuwe meerjarenplannen in de eerste jaarhelft van 2013.

Ik ben er mij terdege van bewust dat dit een delicate en niet zelden zeer emotionele denkoefening is. Een denkoefening die tijd vraagt, die in zekere zin nooit af is. Een oefening en een discussie die met de juiste toon moeten worden gevoerd. En een oefening die nauw verweven is met de pastorale strategie en uitgangspunten van elke bisschop.

Maar het is een oefening die wel moet gebeuren. En tot mijn tevredenheid stel ik vast dat in heel wat lokale gemeenschappen deze oefening ook wordt gemaakt. De regionale pagina's van de kranten hebben hierover het afgelopen jaar zeer geregeld bericht. En ook hier, in de Gentse kerkbesturen en dekenaten, is de oefening met ernst en verantwoordelijkheidszin gedaan.

Het afgelopen jaar 2013 moesten de kerkbesturen hun meerjarenplannen voor de komende 6 jaar opmaken. Deze moesten zo veel als mogelijk de vertaling zijn van de visie op de parochiekerken zoals die reeds ontwikkeld is (of in vele gevallen zich nog aan het ontwikkelen is).

Ik heb het Agentschap voor Binnenlands Bestuur gevraagd naar een stand van zaken m.b.t. de meerjarenplannen. Daaruit blijkt dat 1575 van de 1755 kerkfabrieken (of 90%) hun 'huiswerk' hebben gemaakt en een meerjarenplan aan de toezichthoudende overheid hebben bezorgd.

Vlaams-Brabant spant de kroon: daar hebben alle kerkfabrieken hun meerjarenplan opgemaakt. West-Vlaanderen is verdienstelijk tweede met reeds 96% opgemaakte meerjarenplannen. Daarna volgen Oost-Vlaanderen met 92% en Antwerpen met 85%. Limburg hinkt wat achterop met 77% van de kerkfabrieken die een meerjarenplan hebben ingediend.

- **Uit de meerjarenplannen blijkt dat 16 kerken zo goed als zeker herbestemd zullen worden. Voor 40 andere wordt hiermee ernstig rekening gehouden.**
- **Voor 47 kerken is een grote mate van nevengebruik gepland en voor 92 gebedshuizen wordt hiermee ernstig rekening gehouden.**

De Vlaamse overheid heeft het debat over de toekomst van de Vlaamse parochiekerken gelanceerd. Maar beslissingen moeten lokaal worden genomen – dit is niet de taak van de Vlaamse minister van Binnenlands Bestuur. De Vlaamse overheid heeft wel de expliciete ambitie om de lokale actoren te ondersteunen waar ze kan.

Ik wil inzoomen op drie initiatieven:

- **Sinds enkele jaren geeft de Vlaamse overheid een jaarlijkse dotatie aan het CRKC, het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur, om zich als kenniscentrum te ontplooien voor het beheer van kerkgebouwen en voor de begeleiding van de her- of nevenbestemming van eredienstgebouwen. Ook u kunt een beroep doen op het centrum.**

- **Bovendien hebben we de subsidiemogelijkheden uitgebreid. Behalve de klassieke subsidies voor restauratie- en investeringswerken aan beschermde en niet beschermde gebouwen van de eredienst kan voortaan ook voor herbestemmingsstudies of voor werken die nevenbestemming mogelijk maken in niet-beschermde kerken een subsidie worden aangevraagd. Het besluit van de Vlaamse regering dat dit mogelijk maakt is op 22 januari jl. in het Staatsblad verschenen.**

- **Tot slot heb ik twee proefprojecten ondersteund voor de ontwikkeling van een kerkenbeleidsplan: één in een landelijke context (in de Westhoek) en één in een stedelijke context. Wegens zijn rijk kerkenpatrimonium was de keuze om een proefproject in Gent te starten redelijk voor de hand liggend. Bovendien was Gent reeds gestart met een oefening, maar bleek dat dit voor zo'n groot aantal kerken verre van eenvoudig was.**

- **Tijdens een intern overleg met een vertegenwoordiging van de stad, het bisdom, de centrale kerkbesturen en mijn medewerker bleek vooral de nood om dit proces rond de toekomst van parochiekerken te 'objectiveren'.**

- **Naar aanleiding hiervan werden de krijtlijnen van het proefproject bepaald: een onafhankelijk studiebureau maakt een beoordelingsinstrument op, waarin naast het parochiale aspect, ook andere criteria aan bod komen met een daarbij horende wegingsfactor en waardebepaling.**

- **Die studie wordt eerstdaags opgeleverd en besproken in het college van burgemeester en schepenen en in de centrale kerkbesturen.**

  Ik heb er het volste vertrouwen in dat na het "proefdraaien" Gent over een instrument zal beschikken waarmee alle betrokkenen op een meer geobjectiveerde wijze zullen kunnen discussiëren over de toekomst van het Gentse parochiekerkenbestand. En dat hierdoor meer gedragen beleidsbeslissingen kunnen worden genomen.

- **Naar verluidt zou er ook vanuit andere besturen reeds interesse zijn om dit uitgewerkte beoordelingsinstrument te hanteren bij de ontwikkeling van de lokale kerkenbeleids-plannen. Ook hierop mogen Gent en het Centraal Kerkbestuur als voortrekkers trots zijn.**

Dames en heren,

Kerken zullen zich letterlijk en figuurlijk moeten openstellen voor hun veranderende omgeving. Kerkgebouwen zullen in onze lokale gemeenschap, ook in onze meer seculier geworden maatschappij, een belangrijke rol blijven vervullen. Als eredienstgebouw of als motor voor een nieuwe dynamiek in de ontwikkeling van een stadsdeel of gemeente. Ik heb er alle vertrouwen in. En ik heb dat nog meer nu ik kennis heb kunnen maken met de recente werkzaamheden binnen de centrale kerkbesturen en de dekenaten van Gent.

Ik dank u en wens u een vreugdevol 2014.